

LIJEKOVI U TRUDNOĆI I DOJENJU

LIJEKOVI U TRUDNOĆI

LIJEKOVI U TRUDNOĆI

- Osnovni teratogeni rizik u trudnoći iznosi oko **3%**
- Prvi kontakt s lijekom dogodi se prije rođenja
- **40 - 95%** trudnica uzima lijekove, prosječno od **3-15** lijekova
- **Smanjenje broja** uzetih lijekova tijekom trudnoće
- Mnogi lijekovi koje trudnica koristi prolaze kroz posteljicu i izlažu embrio i fetus njihovim farmakološkim i teratogenim učincima

Značaj razdoblja trudnoće

Blastogeneza (prije implantacije) (do 14. dana nakon oplodnje)	Odumiranje ili resorpcija zametka	Pravilo “sve ili ništa”- oštećenje uzrokuje propadanje zametka, a ako uslijedi dalji razvoj - normalan razvoj ploda
Stadij embriogeneze ili organogeneze (18.-60. dana nakon oplodnje)	Funkcionalna ili strukturna oštećenja ploda (malformacije), a teža oštećenja uzrokuju pobačaj	Najkritičnije razdoblje uzimanja štetne tvari je između 33. i 45. dana od posljednje menstruacije
Stadij rasta i sazrijevanja ploda (do poroda)	Oštećenje razvoja i funkcije organa ploda	U ovom razdoblju riziku nastanka oštećenja izloženi su središnji živčani sustav, spolni organi, imunološki i koštani sustav

Značaj farmakokinetike

- **Topivost u lipidima** (tiopental)
- **Ionizirani lijekovi** (sukcinilkolin)
- **Molekularna veličina** (250-500 lako, 500-1000 teže, 1000 i više slabo-heparin)
- **Transporteri posteljice** - P-glikoprotein
- **Vezivanje za proteine**
- **Metabolizam lijeka** u posteljici i u fetusu – korisni (fenobarbiton) i šteni efekti (alkohol, benzpiren)
- **Učinak fetalne jetre**

Omjer koncentracije lijeka u serumu ploda i majke

- **Indeks prolaza lijekova kroz placentu**
- Omjer koncentracije lijeka u serumu fetusa i majke (F/M omjer) dobiva se istodobnim uzimanjem uzoraka krvi majke (najčešće periferna venska krv) i ploda (umbilikalna krv) te određivanjem koncentracije lijeka najčešće u trenutku odvajanja
- **visoki TPT** lijeka je poželjan **kada liječimo** poremećaje koji ugrožavaju **majku i plod**
- **Niski TPT** ukoliko **liječimo** isključivo majku

Specifičnosti terapijske primjene lijekova u trudnice

Promjene u farmakokinetici tijekom trudnoće:

- **Apsorpcije** - smanjen je motilitet probavnog sustava te je usporeno pražnjenje želuca
- **Raspodjele** - povećanje ukupne tjelesne tekućine do osam litara i povećanje tjelesne masnoće za oko četiri kilograma
- **Metabolizma u jetri** - porast aktivnosti enzima jetre (npr. povećan klirens fenitoina i teofilina);
- **Eliminacije** - protok krvi kroz bubrege se gotovo udvostručuje te se brže smanjuje koncentracija lijekova koji se izlučuju ovim putem

LIJEKOVI U TRUDNOĆI

- Ostali čimbenici koji utječu na prolaz lijeka kroz posteljicu:
  - vrijeme trajanja izloženosti lijeku
  - karakteristike raspodjele u fetalna tkiva
  - stupanj razvoja posteljice i fetusa u vrijeme izloženosti lijeku
  - učinak kombiniranja lijekova

Teratogeni

- **Teratogeneza** (grč., *teratos*; čudovište, nakaza) je definirana kao strukturalni ili funkcionalni (npr. moždane funkcije) poremećaj razvoja fetalnih organa, a može se iskazati kao poremećaj u rastu ili smrt fetusa, karcinogeneza, te veće (major) ili manje (minor) malformacije
- 30 lijekova dosad identificirani kao teratogeni

Teratogeni učinak lijekova

- Mehanizmi nisu potpuno razjašnjeni i vjerojatno su multifaktorijalni
  - izravni učinak
  - interferencija s prijenosom kisika ili hranjivih tvari kroz posteljicu
  - učinak na proces diferencijacije tkiva – vitamin A

A	Kontroliranim studijama nije pokazan rizik za plod.
B	Reprodukcijske studije nisu pokazale fetalni rizik, ali nedostaju kontrolirane studije u trudnica ili je reprodukcijom studijama pokazan rizik koji nije potvrđen kontroliranim studijama.
C	Studije na životinjama su pokazale fetalne nuspojave (embriocidne ili teratogene ili druge), ali nema kontroliranih studija u trudnica ili nedostaju obje skupine studija. Lijek treba primijeniti isključivo ako potencijalna korist nadmašuje potencijalni rizik za plod.
D	Postoje podaci o fetalnom riziku, ali korist primjene u trudnica može biti prihvatljiva usprkos riziku.
X	Studije u životinja ili ljudi su pokazale fetalne abnormalnosti ili postoje podaci o fetalnom riziku s obzirom na iskustvo ili oboje. Rizik primjene u trudnica nadilazi moguću korist. Lijek je kontraindiciran u žena koje su trudne ili namjeravaju zatrudnjeti.

Lijek	Razdoblje primjene	Moguć ishod
ACE inhibitori i blokatori angiotenzinskih receptora	Cijela trudnoća, posebice drugo i treće tromjesečje	Oštećenje bubrega
Amfetamini	Cijela trudnoća	Poremećaj razvoja, smanjen uspjeh u školi
Antitiroidni lijekovi	Cijela trudnoća	Fetalna hipotireoza (primjena lijeka u visokim dozama)
Benzodiazepini	Cijela trudnoća	Kronična uporaba dovodi do razvoja ovisnosti u novorođenčeta i povećanog rizika za rascijep u području usne šupljine
Beta-blokatori	Cijela trudnoća	Usporenje rasta (utvrđeno za primjenu atenolola)
Barbiturati	Cijela trudnoća	Kronična uporaba dovodi do razvoja ovisnosti u novorođenčeta
Citostatici	Cijela trudnoća, posebice prvo tromjesečje	Višestruki kongenitalni poremećaji
Dietilstilbestrol	Cijela trudnoća	Pojava adenokarcinoma vagine i cerviksa u mladih djevojaka (najčešće u dobi od 17-22 godine) te je povučen 1971. god.
Etanol	Cijela trudnoća	Rizik nastanka fetalnog alkoholnog sindroma i neuro-razvojnih poremećaja
Fenitoin	Cijela trudnoća	Fetalni hidantoinski sindrom- poremećaji rasta i razvoja, mikrocefalija, kraniofacijalni poremećaji (epikantusni nabori, hipertelorizam, široka i ravna nosna krila, izbočene usne), hipoplazija noktiju i distalnih falangi prstiju (distalna digitalna hipoplazija)
Heroin, metadon	Cijela trudnoća	Kronična uporaba dovodi do razvoja ovisnosti u novorođenčeta
Izotretinoin	Cijela trudnoća	Visok rizik za nastanak različitih malformacija, a posebno SŽSa i lica
Litij	Prvo tromjesečje	Kardiovaskularne malformacije (koarktacija aorte, ventrikularni septalni defekt, mitralna ili trikuspidalna atrezija, Ebsteinova anomalija, transpozicija velikih krvnih žila)
Karbamazepin	Prvo tromjesečje	Poremećaj neuralne cijevi
Nesteroidni protuupalni lijekovi	Drugo tromjesečje do poroda	Zatvaranje ductus arteriosus Botalli
Talidomid	Prvo tromjesečje	Fokomelija te višestruke malformacije unutrašnjih organa (vidjeti u tekstu)
Tetraciklini	Cijela trudnoća	Poremećaj boje zuba; može uzrokovati inhibiciju rasta kosti (kratko izlaganje u ranoj fazi prvog tromjesečja nije se pokazalo štetnim)
Valproat	Cijela trudnoća	Poremećaj neuralne cijevi (npr. spina bifida)
Varfarin	Prvo tromjesečje	Hipoplastičan korijen nosa, hondrodisplazija
	Drugo tromjesečje	Malformacije SŽSa
	Treće tromjesečje	Rizik intrakranijskog krvarenja (i u majki s INR u terapijskim granicama)

Antimikrobni lijekovi - FDA kategorije rizika u trudnoći

- Penicilini B
- Cefalosporini B
- Aztreonam B
- Klindamicin B
- Metronidazol B
- Nitrofurantoin B
- Sulfonamidi B
- Eritromicin B
- Azitromicin B
- Kloramfenikol C
- Ciprofloksacin C
- Ofloksacin C
- Moksifloksacin C
- Klaritromicin C
- Trimetoprim C
- Kotrimoksazol C
- Vankomicin C
- Tetraciklini D
- Aminoglikozidi D
(gentamicin - C)

Antibiotici u trudnoći

Štetni antibiotici:

- **AMINOGLIKOZIDI** - oštećenje 8. živca, mikromelija
- **TETRACIKLINI** - obojeni zubi, zastoje rasta kosti
- **KLORAMFENIKOL** - "gray syndrome"
- **KINOLONI** - artropatija (taloženje u hrskavicu)
- **SULFONAMIDI** - kernikterus, hemoliza (G-6-PD)
- **NITROFURANTOIN** - hemoliza kod manjka G-6-PD

Potencijalno sigurni antibiotici:

- **PENICILINI** - benzilpenicilin, amoksisilin, dikloksacilin
- **CEFALOSPORINI** -I, II, III generacija
- **MAKROLIDI** - eritromicin, azitromicin, klaritromicin
- **PIRANOZIDI** -klindamicin, linkomicin
- **ANTITUBERKULOTICI** - etambutol, rifampicin

NSAID

	I trimestar	II trimestar	III trimestar
1. neselektivni COXinhibitori	I trimestar	II trimestar	III trimestar
paracetamol	B	B	B
acetilsalicilna kiselina	C	C	D
svi ostali	B	B	D
2. selektivni COX-2inhibitori (koksibi)	C	C	D

Antiepileptici

	Smanjuje djelotvornost kontracepcijskih lijekova	Mogućnost izazivanja prirođenih anomalija djeteta	Koncentracija lijeka u majčinom mlijeku u odnosu na serum
barbiturati	da	da	40 - 60%
fenitoin	da	da	20 - 40%
karbamazepin	da	da	40 - 60%
etosuksimid	da	da	cca. 90%
valproati	ne	da	5 - 10%
lamotrigin	ne	studije u tijeku	40 - 65%
topiramata	da	studije u tijeku	-

Biljni lijekovi kontraindicirane u trudnoći zbog dokazanih neželjenih učinaka

- Korijen anđelike (*Angelicae radix*)
- Korijen senege (*Senegae radix*)
- List ružmarina (*Rosmarini folium*)
- Herba bosiljka (*Basilici herba*)
- Herba barske mente (*Menthae pulegii herba*)
- Plod komorača (*Foeniculi fructus**)
- Herba i korijen peršina (*Petroselini herba et radix)***)
- Plod anisa (*Anisi fructus**)
- Rizom kurkume (*Curcumae longae rhizoma*)
- Rizom kanadske žutike (*Hydrastidis rhizoma*)
- Mira (*Myrrha*)
- Herba ruse (*Chelidonii herba*)
- Cvijet rimske kamilice (*Anthemidis flos*)
- Korijen i kora šimširike (*Berberidis radix et cortex*)

Biljni lijekovi za koje nema podataka o štetnom djelovanju u trudnoći

- Korijen bijelog sljeza (*Althaeae radix*)
- Talus islandskog lišaja (*Lichen islandicus*)
- List breze (*Betulae folium*)
- Plod kima (*Carvi fructus*) - ograničeno
- List matičnjaka (*Melissae folium*) - ograničeno
- List i cvijet gloga (*Crataegi folium et flos*) - ograničeno
- Korijen zečijeg trna (*Ononidis radix*)
- Herba kičice (*Centaurii herba*)
- List artičoke (*Cynarae folium*)
- Kora i list hamamelisa (*Hamamelidis cortex et folium*)
- List i herba bokvice (*Plantaginis lanceolatae folium et herba*)
- Eterično ulje eukaliptusa (*Eucalypti aetheroleum*) - ograničeno, inhalacija
- Koren jaglaca (*Primulae radix*) – ograničeno, hemolitički efekat saponina
- List crne ribizle (*Ribis nigri folium*)
- Korijen lincure (*Gentianae radix*)
- Kora vrbe (*Salicis cortex*) – ograničeno, alergija na salicilate
- List ginkga (*Ginkgo folium*) - ograničeno
- Herba kantariona (*Hyperici herba*) – ograničeno, fotosenzitivno djelovanje
- List i korijen maslačka (*Taraxaci folium/radix*)
- List bršljana (*Hederae helicis folium*) – ograničeno, otrovnost biljke
- List i herba koprive (*Urticae folium/herba*)

Savjetovanje žena

- preduvjet ispravne uporabe lijekova u trudnoći
- zahtjeva dostupnost odgovarajućih podataka
- kontrolirane kliničke studije se ne provode u trudnica
- *benefit-risk assessment*

Kako provesti kliničko-farmakološko savjetovanje

- Najčešće je savjetovanje trudnica nakon što je lijek već uzet
- Koji lijek
- Utvrđivanje kada je došlo do izlaganja lijeku
- Ustanoviti vrijeme gestacije
- Klasificirati lijek s obzirom na teratogeni rizik
- Ovisno o vrsti lijeka daljni nadzor trudnoće

PRIMJENA LIJEKOVA U ŽENA KOJE DOJE

Lijekovi i dojenje

- Značaj dojenja
- Većina lijekova se može naći u mlijeku
- Najčešće u vrlo niskim koncentracijama
- Lijek može dovesti do:
  - inhibicije laktacije
  - inhibicije refleksa sisanja
  - uzrokovati nuspojave u dojenčeta
  - može dovesti do farmakološkog učinka
  - reakcije preosjetljivosti

Lijekovi i dojenje - **preporuke**

- Neškodljive lijekove uzeti neposredno nakon dojenja i tri do četiri sata prije slijedećeg dojenja
- Lijekove za koje ne postoje sigurni podaci o neškodljivosti treba u razdoblju dojenja izbjegavati ili prekinuti dojenje dok se primjenjuje lijek
- Učinak lijeka koji je izlučen u majčinom mlijeku na dojenče ovisan je količini uzetog lijeka, toksičnosti lijeka i funkciji metaboličkih enzima dojenčeta

Lijekovi i dojenje

- Slobodna frakcija lijeka primijenjenog u žene koja doji raspoređuje se u njezinu mlijeku ovisno o pH i liposolubilnosti lijeka
- Majčino mlijeko ima niži pH nego li je pH plazme te se stoga alkalični lijekovi nakupljaju u mlijeku
- Mlijeko sadrži više masti od plazme pa će se u njemu nakupljati i liposolubilni lijekovi

Lijekovi i dojenje

- Ukupna dnevna doza većine lijekova u dojenčeta iznosi manje od 1% majčine doze
- Posljedica navedenog su rijetke nuspojave u dojenčeta, a javljaju se najčešće do šestog mjeseca života
- Povoljna je okolnost da za većinu bolesti u majke postoje lijekovi koji neće uzrokovati nuspojave dojenčeta

Lijekovi i dojenje

- **Lijekovi zbog kojih je potreban prekid dojenja**
- beta- blokatori (uzrokuju hipotenziju, bradikardiju, tahipneju)
- salicilati
- litij
- citostatici
- radioaktivni jod
- tetraciklini, fluorokinoloni, kloramfenikol
- sredstva ovisnosti (kokain, narkotici, amfetamini, fenciklidin, marihuana)

Lijekovi i dojenje

Lijekovi koji uzrokuju supresiju izlučivanja mlijeka

- bromokriptin
- oralni kontraceptivi u visokim dozama

Lijekovi koji dovode do sedacije dojenčeta

- diazepam (akumulacija lijeka zbog dugog poluvijeka eliminacije)
- fenobarbiton (oslabljen refleks sisanja)

Lijekovi i dojenje

- **Lijekovi koji se mogu primijeniti prema indikaciji**
- antikoagulansi: heparin, varfarin, dikumarol
- antidiabetici: inzulin, metformin
- analgetici i antipiretici: paracetamol, ibuprofen, kodein
- antiulkusni lijekovi: H2- blokatori
- antihipertenzivna terapija: diuretici (hidroklorotiazid, klortalidon), ACE inhibitor enalapril (njegov aktivni metabolit enalaprilat nalazi se u minimalnim koncentracijama u mlijeku)
- liječenje astme: inhalacijski kortikosteroidi, peroralni prednizon do 5 mg, salbutamol
- penicilini i cefalosporini
- tiroksin
- tireostatici: propiltiouracil i metimazol